

წელიწადი
პირველი

8 დეკემბ.
1877 წ.

საზოლიტიკო და სალიტერატურო გაზეთი.

გამოდის ხუთშაბათობით

ხელის მოწერა: ტფილისს, „ივერიის“ რედაქციაში, მთაწმინდის ქუჩასზე, შიოშვეის სახლების ზემოდ. № 5 ქუთაისს, ანტონ ლორთქიფანიძის ბიბლიოთეკაში.

გაზეთი ივერია გამოვა 1878 წელს იმავე სახით, იმავე ზრეგრაჟმით და ისევე კვირაში ერთხელ, ხუთშაბათობით.

ფასი ერთის წლისა, გავსაზნით თუ გავსაზნეულად, შვიდი მანეთია.

ხელის-მოწერა მიიღება ტფილისში, «ივერიის» რედაქციაში, რომელიც იმყოფება მთაწმინდის ქუჩასზე, შიოშვეის სახლების ზემოდ, ქანანოვის სახლში, სახლი № 5.

ქუთაისში ანტონ ლორთქიფანიძის ბიბლიოთეკაში.

ტფილისის გარედ მცხოვრებთა შეუძლიანთ დაბარონ გაზეთი «ივერია» ამ აღრესით: **ВЪ ТИФЛИСЬ, ВЪ РЕДАКЦІЮ ГАЗЕТЫ ИВЕРІЯ.**

საძიებელი I. საქართველოს მატთანე: გორის სასტატო-სემინარია—თელავი—გაზეთი—სსვა და სსვა ამბავი—გაგვრით.—II. ომის ამბები.—III. საზოლიტიკო მიმონიღვა: —საფრანგეთი—ინგლისი—გერმანია—ოსმალეთი—ავსტრია & გენერია.—IV. მუშა ხალხის მოძრაობა დასავლეთ კეროზაში და მისგამო ფიქრი ჩვენს ხალხზე.—V. ზრეგინციის მეტავლეურეს შენიშვნები.—VI. წერილები ივერიის რედაქციისადმი.—VII. განცხადება.

საქართველოს მატთანე

(„ივერიის“ კორრესპონდენციები.)

გორის სასტატო სემინარია. ვინ არ იცის რომ ქართველები და ერთობ საქართველო შორს ჩამოაჩნა განათლებას და სწავლას. ესეც ვიცი, რომ საქართველოში ცოცხ თუ ბევრი სასოფლო შკოლებია, რომელ-

თაც აზრად აქვსო ხალხს განათლების გზასზე ცოცხათი მანინ ბიჯი წინ გადაადგეგინონ. ჩვენდა სამწუხაროდ ეს უნდა გწსოქვა, რომ შკოლები გი გასქმავლეს, მაგრამ ოსტატების შოგნა გაჭირდა, რადგანაც ამ საგანზედ მეტად ხელნაკლებნი ვართ. ივენენ და არიან, რასაკვირველია, ოსტატები, მაგრამ უძრავლესი მათგანი მართა ჯამბიგინს მიეზიდებოდა და მოვალეობის აღსრულებას გი ბევრს არას დასდევდა. ამ ნაკლის შესავსებლად განათლების მზრუნველთა გამართეს საოსტატო სემინარიები, სადაც ემწვიღინი კანნი უნდა მომზადდნენ სოფლის შკოლის ოსტატებათ. ამ აზრით სხვათა შორის ქ. გორშიაც გამართეს საოსტატო სემინარია.

ამ სემინარიაში დირექტორად არის უფ. დივანი, რომელიც ზრუნავს, რომ ამ შკოლაში სწავლას ფესვი გაუდგას. ეს მზრუნველობა იქნება მედგარიც იუოს, მაგრამ საქმე ის არის, არ იციან როგორ და რა გზით თავი-თავს მოიყვანონ.

აი რა ამბებია ამ სემინარიაში. მე დამარწმუნეს, რომ ქემწვიღელები, სახელმწიფო სარჯზედ მიღებულნი, ისე იგეგებებინ, რომ არა ვინ იცის რას ქსტამენ და რას ქსმენ. ამ საგანზედ ეურადდება არ არის მიქცეული. ამ შკოლის გამგებელი სასადილო ოთახში ძალიან იშვიათად შევა ხოლმეო. მისცემენ თურქე ფულს მზვარეულს და გტყვიან სადილად გააკეთე რამეო და მერე თავს დაანებებენ და ვინ იცის მზვარეული რას აჭმევს და რას არა. მზვარეულიც ხორცს იყიდის თურქე, მონარშავს რასმეს წვინანს, ზედ მიაერთმეგს ცოცხადენს ქართულს ზურს და ხანდისხან ფაფას (ქაშს) და თითო ბეწო კერძს დაუდგენ შეგირდებს. შეგირდები ნახე-ვარზედ მშვივრები არიანო...

ყმაწვილები ამბობენ, ნეტავი იმას ვისაც თავისი ფულები აქვსო. იმას რა უჭირსო! ცაგზანის, იყიდის ზურსა, მიჯდება საიდუმლოდ კუთხეში სადმე, მიემალბება მშვიდს ამხანაგებს და რაც შეუძლიან სხვა-სხუებითა ჭსჭამს, ვითომ ამხანაგი ვინმე ჩემსავით მშვიდრი არ მომესწროსო და არ გამოიწიაროს ზურსო. ვაი იმას ვისაც ფული არა აქვს! ის ან მშვიდრი უნდა დარჩეს თურმე, ან ვაღი აიღოს ამხანაგთაგან და ისე გამოიკვებოს თავი.

ერთს დამშუულს შეგირდს ვჭკითხე, რატომ არ შეატყობინებოთ ზედამხედველს მეოქი. იმან მიხსუსა: შარშან შევატყობინეთ, მაგრამ ყურადღება არ მიაქციაო; ჰასუსად გვითხროსო,—ვისაც არ მოჭსწონს აქ ყოფნა, გაბმანდეს, დამითხოვინაო.

ამას გარდა აქ არის ერთი მასწავლებელი სხვა და სხვა საგნებისა, რომელსაც უზივიან შეგირდები და რომლისაგანაც ყმაწვილები დაჩაგრულნი არიან. წადა დაჩაგვრას უნდა შიმშილისაგან კუჭ-გამხმარ შეგირდებს.

იგი მასწავლებელი გახლავთ ნამდვილი იმ წესისა და დროს მიმდევარი, როდესაც სუფიჯას ნერვის წკებლას, ღაზათიანი სილას და დედ-მამის გინებას. მეტად ფიცხი კაციც არის თურმე ამასთან. როცა გაფიცხდება, მიჭსდგება თურმე და ისე შეაქცევს თავის დროებით შვილებს: თქვე ღორებო, ვირებო, ჰაღღეცებო, კავგასიელები სულ ღორ-ვირები ხართო და სხვა ამ გვარები. გარე-შეგირდებს თურმე ქურდებს, ავასაკებს ემახის და სადილს შემდეგ შკოლასში არ უშვებს. ერთხელ დიდის დარბაზის მაგივრად ერთის ყმაწვილ-კაცისათვის მამა შეუკურთხებია.

მართალია, თუ არა ესე ყოველი—მინც და მინც ყურადღების ღირსია იმიტომ-რომ ამ გვარი ხმები დადის და სახელს უხდენს თვითონ სასწავლებელს. საჭირთა, ვისაც უფლება აქვს, ამ საგანს ყურადღება მიაქციოს და თუ ყოველივე ესე დამტკიცდა, ჯეროვანი განკარგულება მოახდინოს. მე ესე ყოველი გაცნობეთ, იმისთვის ვი არა, რომ გაკაცხვას ვისიძე მინდოდეს, მე მარტო მსურს იცოდეს მან, „ვისიც ჯერ არს“ რა ხმები დიდის გორის სემინარიასუდ და თუ მოსავლელია რამე, მოუაროს.

დაჯდებაშვილი.

თელავში 28 გოორგობისთვეს. ჯოჯოხეთს ერთი მუკუზალი აკლდა და ისიც მიემატაო.“ სწორეთ ასე მოუვიდა ჩვენს თელავს! ქურდობა და ავასაკობა თელავში სრულებით არ იყო და ესეც გაჩნდა. ეს ორი კვირას, რაც თითქმის ყოველ დამე ხან სახლებს და ხან დუქნებს ჭსტესენ. ვინ არის ყურის მტეხელი? ზოლიცია აქ არ ეტყობა და... აქაური ზოლიცია ზრის-ტავი და მისი თანაშემწეა, რომელიც თითო თვეობით თავის სახლში (კონდოლში) ბრძანდება, და სამი-თუ ოთხი დესეტნიკი; მაგრამ ამთი აქ ყოფნა თელავის კეთილ-განწყობილებას არ ეტყობა. ვინ არის ამში დამნაშავე?—გამოიგნოს თვითონ მკითხველმა და იმან ვისიც ვაღაია..

ბახმთი. კახეთის ძალიან გულმოდგინებას გამოიჩინა შკოლების გახსნაში. ყოველის სოფლის ხალხი კახეთის გულმოდგინებად მიეგება სასოფლო შკოლების დირექტორის (რომელიც ეხლს აქ იყო) წინადადებას, რომ ზოგიერთ სოფლებში შკოლები გაეშენებინათ. დირექტორს უნდოდა, რომ ორ-ორ სოფელში თითო შკოლას ყოფილიყო, სახანკეროდ, მაგრამ აქ სოფლებმა უფრო გულმოდგინედ და მსურვალე თანაგრძნობას გამოაცხადეს: თითქო ეწყინათო, რომ როგორ გაკვირდეთო, რომ ორმა სოფელმა ერთი შკოლა გახსნათო და გამოაცხადეს, რომ თითო სოფელში თითო შკოლას შეეინახათო. დირექტორს უხდოდა, რომ კონდოლში და ვისისხვეში ერთი შკოლა გაეხსნათო სახანკეროდ, სახტელში და რუისშირში ერთი, მაგრამ ამ სოფლებმა იკისრეს თითო შკოლის შენახვა ოთხივე სოფელში. ჯამაგირებიც კარგად საკმაო დააწყეს: 300 მ. და მეტიც, შკოლის კუთვნილების ხანჯის გარდა. დმერთმა ინებოს, რომ ქართველებში უფრო გულმოდგინებას გამოიჩინეს სწავლისადმი! ეხლს ჩვენ ამას გიტყვი, რომ თუ ამ ხალხის შკოლების მასწავლებლებათ ხალხის გულ-შემატკიცარი და თანამგრძნობელი ხალ-გაზდები დაინიშნეს—საქმე კარგად წავა.

ტაროსები ცუდია კახეთში. ისეთი სინიგვა რომ დილით კაცი თუ კარგად არ გაეხვია თბილ ტანისამოსში—ვერ გამოვა კარედ. ლეკების მხრით შიში

სრულებით აღარ არის. ჯარებიც, რომლებიც გადმ
მხარში იდგნენ — დაითხოვეს, ზოგის გარდა.

ძლივს ეღიროსათ განხლებს თავისუფლად
ამოსუნთქვას. ლეკები დაამშვიდეს, იმათი „იმამი“ და-
ჭირეს. ამ ერთ კვირაში ს. ყვარულში მომიხდა ყოფ-
ნა და იქ შევიტყვე რამოდენიმე ღიწს საცნობი ამბები.
დაღისტანში ლეკები დაუმშვიდებიათ, და ამ დამშვი-
დებაში დიდი მონაწილეობა მიუღია მისს იმპერატორე-
ბითის უდიდესობის სვიტის ღენერალ-მაიორს, გან-
ჯის ლუბერატორს თ. ნ. ჭავჭავაძეს. კახეთში
(გაღმა მხარში) კანუჭელები და დიდოელებიც ჩამო-
ვიდნენ ბლომად თავის ცოლ-შვილით და ბარგი-ბარ-
ხანით. ესენი ამბობენ, თუ გინდა დაგვხვდეთ და თუ
გინდა არა და თოფ-იარაღსაც აბარებენ სოფლის და
„დრეკებითის ძილინის“ უფროსებს. მე მითხრეს, რომ
გავსელებმა შესწავლეს გ. ჯორჯაძეს, რომ ზოგი-
ერთი ლეკები იარაღით დადიანო. ვითომც გ. ჯორ-
ჯაძეს მოუხდინოს განკარგულება, რომელს ძალითაც
ჭირთველებს — კახეთის ხალხს უფლება აქვს, რომ ია-
რადი ჩამოაწოთვან ყველან ლეკს, და თუ გაუძლიანდე-
ბიან — დახატონ. დაღისტანში, როგორცა ვსთქვი,
„იმამი“ და მასთანავე 250 მოთავვე აჯანყებისა და 16
ნაიბი „იმამისკან“ დაყენებული, დაუჭერიათ იმაშ
თურმე ჭკითხეს: რათ ააჯანყე ხალხიო? მან მიუგო
თურმე: „ღვთის ნება იყოველ“ ლეკებს ვითომ წმინდა
კნტით მიანხდნათ იმაში და ყველან დაჯერებული იყო.
რომ მათი ახალა (წინად შამილი იყო) იმაში სამ
დღეს მიდის და მადის ქაბაშია (მექაში, სადაც საფ-
ლავის მსჭმადი).

საქონლის ჭირი თითქმის მოიხშო სრულებით;
მაგრამ საუბედუროდ ყვავილმა გააწყო ხალხი, მომე-
ტბულ ნაწილად ს. საბუეში, სადაც ზოგ-ოჯახიდან
ერთი კვირის განმავლობაში სამა და ოთხი მცხედარი
გამოჭქონდათ. სად არის მშველელი? ცივიდამ თუმცა
თოვლი დაჭყურებს კახეთს, მაგრამ ჯერ კახეთში გერა
ჭებდავს მოსვლას. თუმცა თოვლი არ არის, მაგრამ
ძრეულ ცივას. გაღმა სოფლებში კიდევ ჯერ არ გაუ-
თავებიათ ხვნა-თესვა, არეულობის გამო დროებით
ძილიციები კახეთში ჯერ არ მოშლილან, გარდა თიო-

ნეთისა, იქ კი დაითხოვეს და დაშალეს. ღვინო ძა-
ლიან დაძვირდა, მაგრამ თელაველები მანც არ იშ-
ლიან ღვინის სმას. ნეტავი თელაველებს, რომამისთა-
ნა ლაფებში დასეირნობენ!...

ქართველი.

— ჩვენ შევიტყეთ, რომ ტფილისში ახირობენ ამ
ძოკლე ხანში დაბეჭვდას თ. ალექსანდრე ჭავჭავაძის
ლექსებისას და სხვას მის თხზულებისას; შეუგროვებიათ
კიდევ რაც შესაძლო იყო, მისი წერილი ლექსები და
მისი ნაწერები. ორ წიგნად გამოვა მისი თხზულება,
ერთში, რომელიც წინ დაიბეჭდება, იქნება წერილი ლექ-
სები და მეორე წიგნში მისი ნათარგმნი ტრაგედიები.
დამბეჭდავთ სურვილი აქვთ ჩაერთონ პირველს წიგნს
თ. ალექსანდრე ჭავჭავაძის სასე-სურათი და ბიოგრაფია,
თუ ამ უკანასკნელისათვის საჭირო ცნობების შეკრება
შესაძლო იქნება. დამბეჭდავნი ჭსთხოვენ საზოგადოებას
რომ თუ ვისმეს, შინ ანუ გარედ, ეგულება თ. ალექ-
სანდრე ჭავჭავაძის ლექსი, თხზულება, ან რამე ცნობა
მისას ცხოვრების შესახებ აცნობოს „ივერიის“ რედაქციას,
რომელიც ყოველს ამას მადლობით მიიღებს და გადაჭს-
ტემს დამბეჭდავებს.

— 4 ნომბერს ტფილისის თავად-აზნაურთა ბანკ-
ში შეიყარნენ წევრნი-დამდგენელნი საზოგადოებისა შე-
უილებელთ მოსწავლეთა შეწყვისათვის. შეიყარა 25 კა-
ცამდე. წავითხულ იქმნა ამა საზოგადოების წესდება.
წესდება მიიღო კრებამ ერთხმად და გადაჭსწვევითა ეგ
წესდება მიერთოს გუბერნიის მარშალს, რათ მან წა-
რუდგინოს მთავრობას დისამტეიტებლად. ჩვენ შევიტყეთ,
რომ ორას კაცამდე გამოაცხადეს სურვილი ამ საზოგა-
დობაში წევრად შემოსვლისა.

— სოფელს ჩუძლავში (სიღნაღის მაზრაშია) გლეხ-
თა მოუნდამებიათ, რომ შიგნით სოფელში იმ ოღრო-
ხლორო გზების მაგვირად, რომელიც ესლა არის, გზა-
ტკეცილი (შოსსე) გაიყვანონ თავისის საკუთარის სარ-
ჯითა. მხოლოდ დაბრკალება იმაშია, რომ კერას გზით
კერ მოუქერნებიათ მთავრობას გამოჭსთხოვან „კონდუ-
კტორი“ გზის ღირის გასატანად და თვით გზის კეთე-
ბის მასწავლებლად. გარდა ამისა ეს სოფელი ძალიან
მოწადინებულია თურმე საამსნაგო ბანკისა და შოლის
გამართვისათვის. თუმცა ამ სამივე სასარგებლო საქმის

წადილი დადის ხალხში, მაგრამ საწყალს გლეხებს ვერას
გზით ვერ მოუხერხებიათ მის აღსრულება: მეთაური
არ ჭყავთ თურმე, რომ ამ წადილს ხელი ჩაჭკიდოს და
საქმე საქმეზედ მოიყვანოს. ამბობენ, რომ ერთს იჭაურს
თავადიშვილს უკისრნია გლეხთა შემწეობა და ხელის
შეწყობა ამ სამივე წადილის აღსასრულებლად. ღმერთმა
ქმნას ამ სასარგებლო წადილმა თვისი აიდაცა და წადილი
საქმით დაგვირგვინდეს.

ბაქმირი. ძრეულ სანატრელია, რომ ჩვენს სა-
ქართველოში ყოველს მზრას ჭყვანდეს ისეთი კეთილ
სინილისანი და შრომის მოყვარე უფროსი (Началь-
никъ), როგორც ჭყავს თიანეთის მზრას. ვინც კი
იცის თიანეთის მზრის განემოება ეხლანდელს დრო-
ში, დარწმუნებული იქმნება, რომ პატრივრემული თიან-
ეთის მზრის უფროსი ნ. ზ. ჩოლოყაშვილი ძრეულ
ბეგრას ცდილობს თვისის ხალხისათვის. მგონი, უნდა
იცოდეს მკითხველმა საზოგადოებამ, რომ ამ უფროს-
მა თვის საკუთარის მეტადინეობითა დაანდა სოფელს
თიანეთში სასოფლო სამხანაგო ბანკი. ამბანკის საქ-
მე უკანასკნელ დღემდე ძრეულ კარგად მიდის, ასე
რომ ამის მოლოდინიც არა გვექონდა. იქი სადაც არის
ისეთი მუშაკი, ისეთი საზოგადოების წინამძღოლელი,
როგორც ნ. ზ. ჩ. და უეჭველია, რომ ყოველისფერი
კარგათ იქმნება. ეს პატრივრემული ზირი კარგა ხანია,
რაც შეუდგა მეორე სასარგებლო და საჭირო დაწყო-
ბილებსა. ეს დაწყობილება არის „სადებო-მიცემო
ამხანაგობა.“ როგორც მე გავიგე, ვერ სანდელათ ს.
თიანეთში ქსურს ამ უფროსს სავაჭრო და სადებო-
მიცემო ამხანაგობის დაფუძნება და შემდეგ ამისდა-
გვარად სს. ახმეტაში და მატანში (სოფლები თიანეთის
მზრისაში). უეჭველია, რომ თ. ნ. ზ. ჩოლოყა-
შვილი კიდევ მოიყვანდა აქამდინ ამ დაწყობილებას
აღსრულებაში, უკეთუ არ შეეყენებინა ამ წყეულს
ომიანობას საზოგადოდ და დალესტინის არეულობასა
კიდევ საკუთრივ. რაღა ლაზანაკი უნდა, რომ საზო-
გადოდ ეს დაწყობილება ძრეულ სასარგებლოა, მაგრამ
ს. ახმეტისათვის არამც თუ სასარგებლოა, არამედ აუ-
ცილებელი საჭიროება არის. ძნელია წარმოსადგენად,
თუ როგორ ატყუებენ ის წყეული სომხები იმთავან-
ვე გაღარბებულს ახმეტას! ეს ძრეულ კარგად იცის

თვით პატრივრემულმა ნ. ზ. და ცდილობს, რომ
როგორც გლეხები გადაარჩინოს სომხების მტაცებ-
ლობას, — ამისათვის წელს გამოუცხადა გლეხებს ახმეტა-
ში, რომ თითონვე დაედგინათ ზურისა და ქერის ფ-
სი, თუ რას ნაკლებ არ მიეყენათ მედუქნეებისათვის.
მაგრამ ყოველივე ეს იყო ამაო. გლეხებმა ვერაფერი
მოახერხეს რა აგეთი, და ვერც შეუძლოთ: ყოველს
ამისთანა საქმეში გლეხებს უნდათ კარგი მოთავე, მა-
გრამ გლეხს ვინ მიანჯგვართ იგეთი კარგი! გლეხები ვერა-
ფერს საქმეს განდენ და მედუქნეები იღებდნენ ზურს
ისე, როგორც უნდოდათ. თუნდა რომ კიდევ ფასი
დაეღოთ, თვითონ სომხები ამბობდნენ, ეგ
ორივე ერთია ჩვენთვისაო. თუ გლეხები სამ მანეთად
განდინ კოდ ზურს, ჩვენ კიდევ სამ-შაურანს ჩიის
ექვს შაურათ გაგზავთო. საკვირველიც არ არის ამის-
თანა მუქარას გლეხი შეუშინდეს! ერთის სიტ-
ყვით ყოველივე ღონისძიება ამაოა, გარდა იმისა,
რომ თვით გლეხთა ამხანაგობა შეადგინონ და ამ ამ-
ხანაგობამ აღებო-მიცემობა განქსიოს თავის სოფელში.
გარდა იმისა, რომ ეს ამხანაგობა დაუნარჩუნებს სო-
ფელს თითქმის მომეტებულს ნაწილს თავისის წლიუ-
რის მოსავლისას; გარდა იმისა, რომ მთელს სოფლის
საზოგადოებას მისცემს ღონისძიებას შესაფერის ფ-
სით საჭირო ნივთების მოპოებისას, თვით გლეხნი
იქმნებიან ამღებნ-რც და მიმცემნიცა, თუ რამ გამო-
ჩიობს იქმნება თვითონვე შინ დარჩებთან და არა გარ-
მიანელ ვაჭრებს. ეს ამხანაგობა კარგა ხელს მოუძარ-
თავს უფრო ახმეტასა და მის მკზავს სოფლებს, სა-
დაც სახანაგ-სათესი ასე უსწორ-მასწორათ არის გან-
წილებული გლეხებსა და თავადებ შორის (მე აწით ის
მინდა ვსთქვას, რომ ს. ახმეტაში თითქმის სულ თ-
ვადების ხელშია სახანაგ-სათესი). ამასუდ მე შემდეგ
მოვიღანაზანაკებო. ხოლო ეხლა ვისურვებდი, რომ ზე-
მოხსენებული ამხანაგობა ძრეულ ძალე დაარსდეს, თო-
რემ რამდენიც გვიანდება, იმდენი უფრო საქმე რთულ-
დება და ძნელი იქმნება სომხების ხელიდამ თავის
დასწევს. უ რ ი ა ს ერთი დღე ერგო და ისიც შაბ-
თიო. ძლივს მოჭხედა ღმერთმან ახმეტელებს, და ნუ
თუ ეხლაც ამ წყეულმა ომიანობამ კიდევ უნდა აღო-
დინოს დიდს ხანსა!

მხელის კაცმა წარმოიდგინოს, თუ როგორის სი-
მარდით მუშავობენ ჩვენი მენახშირეები ტყეებში. რო-
გორც ვიცით, ერთი წეობას მენახშირეებისას მოაქვთ
ნახშირი გლდნის შემოდან რომ ტყეები არის, ერწოს
გზასზედ. იქმნება რამდენიმე წელიწადი, რაც მე და-
ვიარები ხოლმე აქეთკენ, და მივიჩნის, როგორის სი-
მარდით აწარმოებენ მენახშირეები ტყეებსა. ძაყუ-
ლებული მ ა მ კ ო დ ი ს შემოდან, ც ხ ვ ა რ ი ჯ ა-
მ ი ა ს მთა სულ გატიალებულია. იქ, სადაც ამას წი-
ნად შეჭვდებოდაი მშენიერს დაბურულს ტყესა, ესლას
სულ მოტიტვლებული მთებიდა არის. ისე მარდათ
ატიალებენ ტყეს მენახშირეები, რომ ძრეულ ძალე გა-
დაიხედავენ ერწოშია, თუ ჯერ არ გადაუხედნიათ.
რასაკვირველია, ესე ძალე ვერ მოასწრობდნენ მენახ-
შირეები ამისთანა უხვის ტყეების გატიალებასა, რომ
ისე დაუნდობლათ და გაუფთხილებლათ არ ეკიდებოდ-
ნენ იმ საგანსა, რომლის წყალობითაც ისინი ცხოვ-
რობენ. როგორც ესლას ვხედავთ, უთოთ არ უნდა
იყოს ძრეულ შორს ის დრო, როდესაც ტყეებიც ისე
განჭვრებიან, როგორც განჭვრენ თბილისის გარეშემო,
თუ ამ მოკლე დროში არ იქმნება წინად მიღებული
ზომა რამ ტყეების გასაფრთხილებლად.

დალაცვილი თელაველი კორრესპონდენტები! აი,
მე და ჩემმა ღმერთმა, სიფხიზლე სწორედ ეკეთი უნ-
და! არც დღისით ისვენებენ და არც ღამითა. ერთის
სიტყვით, თელაველს კორრესპონდენტებს შეუდგენიათ
ჭამჭარი და მისცემიან ყოვლის დონისძიებით ერთს
განზრახვას — შეკრიბონ ყოველ კვანი ამბავი თელავ-
ში. მკითხავებსა ვჩიოდით და ესლას ჭკვიან-შეშლი-
ლებიც უედ მოაყოლეს მკითხავებს. აი რას იწერებს
ერთი ვიდაცა თელავიდან: წწარსულს კვირასში თელავ-
ში მოხდა ერთი ქორწილი და როდესაც მეფე, ჩვეუ-
ლობისა მებრ მესამეს დღეს ფენის საბრუნებლათ წავიდა
ცოლეურს (არ იქმნებოდა ურიგო, რომ კორრესპონდენტს
დაწვრილებით აეწერა, ან როგორ წავიდა მეფე, ან
გან განჭვას თან და ამისთანა სხვები) და ვახშამს შე-
ქვერდა, იმ დროს იმისი უფროსი ჭკვა-სუსტი ძმა
შეგარდა ურებ კამპანიაში და ღანძლით უთხრა საერ-
თოდ ყველასა: თქვე მ...ო (ჯან, კორრესპონდენტო!)
მე რაღა დაგიშავო, რომ ერთი ქალი მეც არ მოძე-

ცით...“ (183 № „დროება“). საწყალ გიჟებო! თქვენი
ჯავრი კი არ გეყოთ, რომ გასეთებშია კი გწერენ!?.
ვფიქრობ, ვფიქრობ, და ვერ მომიფიქრებია, ის გმი-
რი „ჭკვა-სუსტი“ უფრო უჭკო იქმნება, თუ ამისთან-
ა სანარეგო ამბავის დამწერი.

დ. რ.

მ მ ი ს ა მ ბ ე ბ ი

— აი რას იწერებს მთავრობა მასზედ თუ რა ზა-
რალი მოუვიდა ჩვენებს ჰლეგნის აღებაზედ და რამოდენი
ტყვე და დაკლას დაჩხათ. მოკლულია ორი შტაბ-აფიცერი
და 582 ჯარის-კაცი. დაჭრილია: ხუთი შტაბ-აფიცერი
40 ობერ-აფიცერი და 1207 ჯარის-კაცი. გაკენწლი-
ლია: ორი ობერ-აფიცერი, სპი ჯარის-კაცი — სულ ესენი
ერთად შეადგენენ 57 აფიცერს და 1,792 ჯარის-კაცსა.
ზარალი ოსმალთა, თეკერინ-ფაშის სიტყვით, 4,000-ზედ
მეტია. ჩვენებს დაჩხინათ ტყვედ ათი ფაშა, 128
შტაბ-აფიცერი, 2,000 ობერ-აფიცერი და 36,000 ჯარის-
კაცი, შემოხსენებულ ოთხი ათას კაცს გარეთადა; ეს
ქვეითი ჯარი. ცხენოსანი ჯარი 1,200 კაცია ტყვედ
დაჩხინილი; ზარბაზნისა აღებული რიცხვით 77-ტი.
ტყვედ დაჩხინილნი ფაშები 30-ს ნოემბერს მოუყვანიათ
ბოგოტში, საცა დუნაიის ჯარის უმთავრესი სადგურისა.
ოსმან-ფაშის სადგურთან, მთავარ-სარდლის ბძანებით,
დაუყენებიათ საპატრო ყარაული, რომელსაცა ოსმან-ფაშა
მოსულა თუ არა, სამხედრო პატრივი ურია და პატრივის
ნიშნად დაფი დაუგზავს.

— 29 ნოემბერს 4-ს საათზედ შუადღის შემდეგ
ოსმალის დიდ-ძალი ჯარი გადასულა ლომის წყალს
კრასნის სოფელთან. საღამომდე ორმოც ბატალიონზედ
მეტე გასულა. 30 ნოემბერს მთელის ძალით ოსმალ-
ნი იერიშით მისულან სელმწიფის შვილის კლადიმირ
აღუქსანდრეს მის ლაშქარზედ, უმთავრესი ძალა მუჩკასზედ
მიუმართავთ. ძლიერის ომის შემდეგ დიდის მთავრის
ჯარს სასელკოვანად უგუ უქცევიან ოსმალს ჯარი და-
თვით მიუტანია ოსმალზედ იერიში. სელმწიფე მუჩკვიდ-
რის ბძანებით, რომელიც თვითონ ბძანებულა ამ ომში,
ორი პოლკი 35 დივიზიისა დაჭვრემია ოსმალთ გვერდი-
დამ. ომი სწორედ სასელკოვანი იყო. სხვა ადგილებში
მშვიდლობიანობა არის.

— ამავ რმის ამავს მთავრობის ტელეგრაფში 1-ის დეკემბრიდან სხვათა შორის უმატებს, რომ სამხარეთი კარგად მოვიდნენ იერთით მესხეთს და მკრამ კარგად უკუ-ქცეულ იქნენ დიდის წარღობით. რაღაც გეგმისგან ბული რბი მთავრობის მოშეკლება ხეებს და რბი შეუღლა, მამინ მთელს ჯარს დიდის მთავრის ვლადიმერ ალექსანდრის ძისს შეუტყვიას რსმალთათვის, გაშეცვიას და უღვინას კრასნამდე ვიდრე დღემდეღა. რსმალთა წარღობი დიდი უნდა იყოლო, ნამოძი ადგილი სესეს მათის მკვდრებითა და დარჩენილ დაჭრილებითა. ხვინი წარღობი ჯერ ცნობაში არ არის მოყვანილი. დიდის მთავრის მსლებულთა შორის რბინ არან დაჭრილნი, ერთი ტყვიით დაჭრილა იქავ საცა თვით დიდი მთავარი მღვანა.

— ინგლისის გაზეთს „Times“-ში დაბეჭდილია კორესპონდენტის, ცოტად დარგვიანებული ვი, ესე იგი, 9 ნოემბრიანი. კორესპონდენტი იწერება: „შეუძლებელია რომ არსებობს დიდსხს თავი დაიჭირეს. სურსათ-ზედ მალთან ნაკლებთა ვართ, ჯარი ცოტა და რუსებს ვი უბეჭდვით ერთი სამად მეტი ჯარი უოღება. რაღაც გზის გეგმებს დევი-დაღზედ გაათავებენ, მამინ რუსებს შესაძლოდ ექნებად ყოველ მხრით გარს მოკვანავინ და ამით სრულიად გზა შეუკრან სურსათის მოშეკლება სც და ჯარისადა. ამის შემდეგ, რსმალთაგან, დარგვიანებენ ურუმბარებს და მე გონისა ერთი თვეც ძლივს გასწევს, რომ ან აიღებენ ცხეს, ან კიდევ ხვენ თვითონ მივეტებით.“

იგივე კორესპონდენტი ქსწორს დევი-ბოინის რმის ამავს და სხვათა შორის ინსერირებს შემდეგ: „სამართლის ითხავს მიუძღვნა მუსთარ-ფაშას სხელი და დიდება. ამისი მოქმედება და ქვევს მთელს ამ რბებში დიდის მამცრობის მავალითა. ალაჯზედ დამარცხების დღის შემდეგ ერთს წუთსაც არ შეუსვინას და სულ იმის ცდა-შია, რომ რეგორმე სელიდან არ წაუკადეს ეს ადგილები. ყარსში განსტუმრს რც ვი მეომარი ჯარი ქვევანდა—სულ 10,000 ვაცი და თვითონ მარტო სამი ათასის ვცოთ, და ამავრად ნაკლებთაც მონი, გადავიდა სოღანღულს და მამინვე დარგვან დევეშა სტამბოლში ჯარი მამაშეღეთ. იზმილ-ფაშას რომ ყური ეთხრებინას მუსთარ ფაშის ბმანებისთვის, რუსებს დიდი და თითქმის უძლებელი დაბრკოლება დასვდე-

ბოდათ დევი-ბოინსთან მკრამ იზმილმა იმის მავრე რბი ალაშვირზედ წამოხულიყო და რცი ათასი ვაცი მოყვანდა, კვანოვოზედ წამოვიდა და სულ რვა ათასი ვაცი მოჭყვა. ეს მცირედი ჯარიც გულ-წამსდარი იყო, ყარსის ვარზედ უფრო უარესად, თუმცა არსად ვი ჯერ არ დამარცხებულყო. მრავალს შემთხვევაში მუსთარმა დიდი ვაყვანობა გამოინინა. თუმცა მარცხი მოუვიდა, მავრამ იმ ყოფაში რ ყოფაშიაც მუსთარ-ფაშა იყო არა მგონისა რომელსამე დენეარს შესძლებიყო ის, რც მან შესძლო. წარმოიდგინეთ: ცარიელი ხახინა, ჯარი რამელსაც ჯამაგირი არ ელევოდა, სურსათი მოკლებული, არსად ცხენი, არსად ურები სიმძიმის სწიდად, რგულნი დენეარები, ყოვლად უხეირო შემარჯვენე ვარის წინამძღვანი—სულ ყოველივე ესე შეადგენდა იმ ვარემობას, რომლითაც მოცული იყო მუსთარ-ფაშა. ან ამით ვინ რას ჩაიდენდა მასზედ მეტს რც ჩაიდანა მუსთარ-ფაშამ?“

— კონსტანტინებოლის კორესპონდენტი იმავ ვაზეთისა იწერება: „კერძო გვამნი არსებობდამ იწერებინ, რომ იქ მალთან ვი დარი ყოფილა ნახევარ ნოემბრამდე. მუსთარ-ფაშას მარტო ამ ვ-დარზე იმედიას აქვს, იქნება ამან მიშველოს რამე მანცარ. მავრამ ეს იმედი თან და თან ვვარება, რადგანაც რუსები მანდარზედ დარგენ და გზა ვადეჭრეს ტრამბოლისა. ამ წეწკალებში მონსერებულთა, რომ რსმალნი სამინლად უღვთოდ და მხეცებერ ექვევან რუსის მკვდრებს და დაჭრილებს, არამც თუ მარტო მამა-ვანო, დედა-ვანიც ვი. მუსთარ-ფაშას განუზრახავს უვანსკელ ვანწიროლებამდე ვენდებო, რომ ეს ქვევინა რუსებს არ ჩაუგლო სელიო. თვით სტამბოლში ვი იმედ ვადწვევტილები არან.“

— იმ რბზედ, რომელიც დენეარს სვიატობოლკ მიჩსკის ქქინის 22 ნოემბერს ეღვინსთან და რამელიც „ივერის“ წინა ნომერში იყო მონსერებული, თაგისის მთავრობისთვის სულიმან-ფაშას მიუწერია, რომ სსენებულს დღეს ეღვინის სიმავრეები რუსებს ფუად-ფამამ წართოდ და რუსებმა უვან დიწივეს ტინოვისავვინაო. სულიმან-ფაშის სიტყვით რსმალთა მხრით ყოფილა სამი ბრიგადა და რუსის მხრით ვი 16 ბატალიონი ქვევითი ჯარი 24-ის წარბანითა. რსმალთა ვარისა ჯერ მარენა დარგირა და მერე თან-და-თან დარგვირო ეღვინის სიმავრეებიცა.

— აი მუსთარ-ფაშას რა მოუსწენების რამდენადაც
 სამხედრო მინისტრისათვის იმ უკანასკნელ რამდენად, რომ
 მელიც ჩვენებს ქვედათ არსებულთან მ რეკომენდაცია: „დღეს
 დღის სამის საათის ნახევარზედ რუსებმა იერიშისათვის
 რაი რაზმი დაწვეს; ერთს უნდა ტყუილი იერიში მო-
 ესდინა და მეორეს კი—მართალი. პირველი რაზმი მიე-
 მართა ახლურაზმან—გაზის სიმაგრეს, არსებულის სამს-
 რეთ; აქ იყო ჩვენის მხრით სახლად იზმილი-ჭაკვი-
 ფაშა. მეორე რაზმი დაეცა აზიის, რომელიც ნაწილად
 თოფ-დაღის სიმაგრისა. აქ ჩვენის მხრით სახლად იყო
 ჭასან-თაჯინ-ფაშა. რუსნი სიბნელის შემწობით წამო-
 კიდნენ წინ იმ განზრახვით, რომ დაეხრათ ერთი მსა-
 რე აზიის სიმაგრის მარცხნივ. ეს მსარე ეჭირა ჩვენს
 ერთს ბატალიონს, მაგრამ ამ ბატალიონმა ვერ გაუძლო,
 რუსნი შემოვიდნენ, დაიჭირეს ის მსარე და მთელი ბა-
 ტალიონი ტყვედ დანარჩენეს. პოლკოვნიკის ბესრი-
 ბის ბატალიონმა, რომელიც იქვე ახლა სიმაგრეში იდ-
 გა, ძალიან ხერხიანად და მედგრად იმარქედა, ასე რომ
 რუსებს გაძნე შემოერთება, მოიწვევდა, ისე დაიბრუნა
 სიმაგრე და გათქეხა მთელი შიგ იდგა. როცა მას შემდეგ
 ის სიმაგრე ისევე რუსებმა დაიპყრეს, მე მასინვე მივაშ-
 კველი რაი ბატალიონი ქვეითა ჯარსი დენურად გუბადან
 მაჭმედ-ფაშის წინამძღოლობით. ეს ბატალიონები მის-
 ვლისკე უმაღ მიესივნენ რუსებს, შეუტვივდნენ სიმაგრე-
 გეში და შტიკებით შეუტყეს. სიმაგრის შიგნით ადგილი
 აივსო მტრის მკვდრებითა და ჩვენი ერთი ბატალიონი
 ტყვედ დაჩხენილი გამოხსნილი იქმნა. იქ ახლა-მასლა
 მეორე რუსის ჯარმა რაკი შეიტყო, რომ ჩვენ სიმაგ-
 რეები ისევე უკან წავართვით, მასინვე დაფთხა და უკან
 წავიდა. ცხენოსანის ჯარის დენურები ჭასან-თაჯინ-ფაშა
 და მუსა-ფაშა მტრის უკან გამოუდგნენ და სულ დეკე-
 ბოინამდე თოფის სრულით ჭსდიეს. მივიდნენ რუსნი
 დეკე-ბოინთან თუ არა, შეიკრიბეს ძალა და უკუაქციეს
 ჩვენი ჯარი. მას შემდეგ ჩვენმა ჯარმა ხელახლად შეუ-
 ტივა რუსებს და ხელახლად უკან დეკე-ბოინასაკენ დაჭ-
 სწია რუსნი. იერიში იზმილი-ჭაკვი-ფაშის ჯარის წინა-
 დმდე ტყუილი გამოდგა. რუსებმა ვერ გაუძლეს ჩვენს
 მთის-ზარბაზნებს, რომელნიც იდგნენ გიუმიუშლი-გიუმი-
 ბეთის სიმაგრეზედ და თავის გადასარჩენად გაიქცნენ და
 გავიდნენ ვიწრო გასავალში, საცა ახლურაზმან-გაზის ავლ-

დამა და აქედამ მიიძღვნენ მთებში. ამ რამის დროს არს-
 რემიდან გამოვიდა ქუდზედ-გადი, ხაშკებიც კი და გეშე-
 ლოდნენ ჩვენ ჩვენის მტრის წინააღმდეგ“.

საზოლიტიკო მიმოხილვა

საზრუნველი. მაკ-მაჭანს ძალიან გაუჭირდა საქმე.
 ზალატა სასკელწიფოს საზღვის იუფს არ აძლევს და მაკ-
 მაჭანმა და მის ნაცარ-ქუქის სამინისტრომ არ იცის რა
 ჭქმნას. საწყალი მაკ-მაჭანი, რომელსაც ბურთსავით ათა-
 მაშებენ ხელში ხან ბონაპარტიელნი, ხან კლერკიანნი,
 ტოკავს და ტრიალებს როგორც ბუმბული გუდინის ქა-
 რისაგან. ხან იძახის, რომ თუ ბრძოლა უნდაა ზალატს,
 მეც ბოლომდე ვიბრძოლებო ზალატის წინააღმდეგ, ხან
 იძახის რომ მე მოვიტყუებოდაც შორს არა ვარო.
 რასაკვირველია ამდენს ტოკავს და უთავბოლო ტრიალს
 მაკ-მაჭანისას ბოლო ძალე მოელებოდა, თუ რომ სე-
 ნატის იმედი არა ჭქმნდეს. სენატში, როგორც მოგეს-
 სენებთ, უმრავლესობა თითქო მაკ-მაჭანისაკენ არის.
 ეს დამტკიცდა მით, რომ ამ უკანასკნელს დროს რის
 სენატორის არჩევანი იყო და რაივ მაკ-მაჭანის პოლი-
 ტიკის შრომზე ამოიჩხივა სენატმა ცემეტისა, თუ თქვემე-
 ტის სმის გარდამტეხებით. ამ ამბავმა ძალიან გული გაუ-
 კეთა თურმე მაკ-მაჭანს და იმედი განუტეცა,
 რომ თუ ვინცობაა საქმე ამ ზალატის გადაყენებაზედ
 და დაშლაზედ მიდგა, სენატი უარს არ მტყუის მაკა-
 შედო. მაგრამ მაკ-მაჭანს ეძლევა ჟეჟსანად ზალატის
 დაშლას მოითხოვოს; ხალხის არევის და ანდრევის შიში
 აქვს. გარდა ამისა ხმა დადის, რომ თუ სენატმა მაკ-
 მაჭანს ეგ წადილი აუხრულაო, ზალატი თავისის ნებით
 არ დაიშლება და რამოდენადაც შეიძლება თავის დიქსე-
 ბას, თავის მოკალეობას ხალხის წინაშე ფეხ-ქვეშ არ გა-
 უშლის რესპუბლიკის მტრისაო, ერთის სიტყვით, არ
 დაემორჩილება არც სენატს და არც მაკ-მაჭანს, რა-
 მელნიც ამ შემთხვევაში საფრანგეთის სურვილის წინა-
 აღმდეგად გამოხნდებიანო. ყოველ მხრიდან წერილები
 მოჭსდის და თხოვნა მაკ-მაჭანს შენს პოლიტიკას თავი
 დანებეო, საქმეს უკანასკნელ განწირულებაზედ ნუ მიიყვან-
 ნო და ამით დაისვენო ვაჭრობა, საწყობა და თვითონ
 ხალხიცა იმ შარალისაგან, რომელშიაც შენმა პოლიტიკამ
 ჩაატოლო. საფრანგეთის ხალხი,—გაზეთების შემწობით

თუ ისე, — ხმა მძლავრად თხოვლობს, რომ მაკ-მაჭონი დაემორჩილოს პალატს, როგორც ხალხის წარმომადგენელს კრებს, და მარტო პალატის სურვილს აჭყვეს.

რა არის მიზეზი განსეთქილებისა მაკ-მაჭონისა და პალატის შუა? მრავალთა მიზეზთა შორის, რომელთაც ცხადად, თუ ფარულად, საგნად აქვთ რესპუბლიკის დამსახურება, ერთი უმთავრესი ის არის, რომ ბრალი-ფურტუს სამინისტროს დამსახურების შემდეგ, მაკ-მაჭონმა ამოიწვია ახალი მინისტრები, იმისთანაი, რომელნიც არ ეკუთვნის ანამც თუ უმჯავლესობას პარლამენტისას, ანამც არც რომელსამე წუობას, არც სენატისას და არც პალატისას. ამ გვარი მოქმედება მაკ-მაჭონისა ნიშნავდა მას, რომ კონსტიტუციის წესი, ხალხის სურვილი, ხალხის წარმომადგენელი მაკ-მაჭონს აწაფრად მიანია. ეს უდიდრობა მაკ-მაჭონისა იგრძნეს მათ, ვისთვისაც ყოველივე შემოსენებული წესი, ხალხის სურვილი, წარმომადგენლობა ფუჭ სიტუვით არ მიანიათ, ანამც თვის უწმინდაეს მკვალეობათ, თვის საკუთარ ღირსებათ და პატივით. მაკ-მაჭონის წინდაუხედაობას რესპუბლიკელთ ეს პასუხი მიჭსტეს: ჩვენ ხალხის წარმომადგენელთ შერ აწაფრად გავგდებო, მას ჩვენც შერს სამინისტროს აწაფრად ჩავგდებთ და მასთან არა რა საქმეს არ დავიჭერთო. თუ კიდევ გავკვირდებოდითო არც ფულს მოქცემთო, რომ სასულემწიფო საქმეები აწამოგო და ჯამბიგობი ურიგო შერს ურ-მოჭრილს ხელისუფალთო. შაფურცხუნდა ამხედ მაკ-მაჭონი და მისი სამინისტრო. ბეკრ. მუქარა გაუწია, ბეკრი იუვირეს, რომ თუ მაკ წინააღმდეგობასხედ დადგებითო ხელასხედ დავითხოვ პალატსაო და ახალს ამოვარჩევენებო. ამასაც წამელი უბოვა პალატმა და პასუხად ეს გამოაცხადა, რომ პალატის დათხოვნის საქმე გადაწყდებოდეს ხელმე სენატში არა მარტო ერთისა და ორის ხმის გარდამეტებით, ანამც მთელის სენატის ორი მესამედის ხმითა და ეს ჩვენი გარდაწყვეტილება განხანად უნდა დაიდვას საკულაო-დაცაო.

ბოლოს მაკ-მაჭონს საქმე ისე გაუმხელდა, რომ იფიქრა მოურიგდე ისა ქსჯობიანო და შეუდგა იმისთანა სამინისტროს შედგენას, რომელიც პალატის უმჯავლესობას ეკუთნება. დაიბარა თავისთან ზომიერი რესპუბლიკელი დიუფორი და ქსთხოვა შუამავლობა ივისრეო და როგორმე მოგვარებო მე და პალატო. მაკ-მაჭონმა ესეც დაუმატა, პალატმა გარკვევით გამოაცხადოსა რა

სურსო და იმისთანა პირობასაც ნუ დამიდებსო, რომლის აღსრულებაც ჩემთვის შეუძლებელი და სათავილო იქმნებაო. დიუფორს მოესხენებინა, რომ ყოველს ღონისძიებას იხმარებს რათა მორიგება ჩამოგდოს. მაგრამ დიუფორს პირველ ხანში მოუცდა მორიგების ჩამოგდება. რესპუბლიკელთ იმისთანა პირობები გამოაცხადეს, რომ მაკ-მაჭონმა არ იყაბულა. აი რა პირობებია, შედგენილი დიუფორისაგან და მოწონებული გამოჩენილთა რესპუბლიკელთაგან:

- 1) სამინისტრო უნდა შეჭსდეს პალატის რესპუბლიკელთ დასის წევრთაგან და მიეტეთ სრული თავისუფლება მოსულებების გარდაყენებისა და გამოტყლისა;
- 2) მიექმსე მუსლი კონსტიტუციისა შეიცვალოს ისე, რომ პალატის დათხოვნის საქმე სენატში გადაწყდებოდეს ორი-მესამედის ხმის უმჯავლესობით;
- 3) რესპუბლიკა აღიარებულ იქმნას საუკუნოდ და საბოლოოდ, ასე რომ ყოველივე შეურაცხება მისი და მის წინააღმდეგ შეთქმულობა ბუნამარტივებისა და მონარხიელებისა დევნილ იყოს სსსტიკად.

უმჯავლესი ნაწილი რესპუბლიკის დასისა ამ პირობებს მიემხრო, მაგრამ ხმა გავრდა, რომ მეორე მუსლი ამ პირობების ვერ ეჭსშინია მაკ-მაჭონსაო. დიუფორს, ოდიფურ-პაკიეს შემწეობით, შეუდგენია თვისი პარობები და გაუსინჯინებია მაკ-მაჭონისათვის და ამ პირობებიდამ გამოურიცხავთ ის მუსლი, რომელიც არ მოჭსწონებია მაკ-მაჭონს.

უსათუოდ ამ დიუფორის პირობებსხედ დათანხმებულან. ამას იმიტომ ვამბობთ, რომ ამ ბოლოს დროს ტვილისში ამხავი მოვიდა მაკ-მაჭონმა დიუფორი ამოიჩნია პირველ მინისტრათაო და მას მიანდა სხვა მინისტრების ამოჩრევაცაო. თუ ესეა საფრანკეთი ცოტად მაინც დამშვიდდება.

ინგლისი. 29 ნოემბერს ინგლისის გაზეთებს დიდა ლაპარაკი ქქონიათ პლევის ალების თაობასხედ. იქიდან მოსული დეპეშა, დაბეჭდილი რუსულ გაზეთში «Московскія Вѣдомости»-ში გვაცნობებს, რომ ყველა გაზეთები ოსმალს ერთ ხმად ურჩევენ შერბობას. ინგლისის გაზეთი „Times“ ქქდაცობს, რომ ესეა ძალიან მარჯვე დროაო შუამდგომლობისათვის და იმედს ცხადებს, რომ ინგლისის მთავრობა ყოველ მეტადნიობას იხმარებს ამ შუამდგომლობისათვის. გაზეთი „Daily

Telegraph“ იბრძვის მისთვის, რომ მიუღწეოდა ევროპაში ივისროს საერთოდ ეგ შეხედვებულა. „Standard“ და „Morning Post“-ი ამბობენ, რომ ინგლისის ინტერესების საქმე დიდს განსაცდელშია.

ზერმანი. ბერლინიდან რუსულ გაზეთებში იწერებინან, რომ, ნემენცების გაზეთების სიტყვით, გერმანიას და ავსტრიას ამ უკანასკნელს დროს ჯანაჯანი ქვენიათ ცალკედ მოაჩივრებდა რუსეთისა და რუსეთის შორის. ეს ორივე სახელმწიფო მოაჩივრებულან ერთმანეთში და დამუარებულან მასზედ, რომ მარტო რუსეთმა და რუსეთმა უნდა მოიღაჯანაჯან ერთმანეთში და სხვის გაურეკლად გაათავონ საქმეო. ავსტრიაში გული დააჩივრებინან, რომ ინგლისი მარტო თავისის საკუთარს საზღვრებისთვის იღვიწის და ავსტრიის საზღვრებს აწას დაჭიდებს და ამიტომაც ავსტრია უფრო დაუახლოვდა გერმანიასა. ესაა ინგლისი იმისთანა მდგომარეობაში არის, რომ ძალა-უნებურად უნდა მიემხროს მას, რასაც მოინდომებს ავსტრია, გერმანია და რუსეთიო.

რუსეთი. უფროს დიდს კვირის მიდგად-ფაშის ერთის თავის ნაწილისთვის წიგნი მიუწერია, რომელშიც ის უჩივრებს რუსეთს მთავრობასა, ანამც და ანამც ცალკე რუსეთთან მოაჩივრებულა ჯანაჯანი ან და იწერს; ეცადენით რომ ევროპის უმთავრესი სახელმწიფოებიც გაეჩივრებინან მავ საქმეში, თორემ რუსეთი დიდ განსაცდელში ჩაჯანდება. კენის გაზეთს „Presse“-ს მოსვლია ცნობა სტამბოლიდან, რომ ქუჩებზედ გამოკიდებული იყო განცხადებანი, რომელშიც ხალხი შერიგებდას თხოვრებს. ეგ განცხადებანი ასე მოხსწონებია ხონთქარს, რომ დაუბარებია ზოლიციის უფროსი გამდი-ფაშა, მადლობა უთქვამს და უჩივრებია მშენებელ-ეტლი თავისის გამართულობით და ცხენებით თავისის საკუთარის საჯინობად. ყველანი ამბობენ, რომ ეგ განცხადებანი მამუდ დამტის წყალობით არის გამოკიდებული ქუჩაზედ იმ აზრით, რომ ხალხის უფრო შერიგების ხმას მიჩვიოსო.

ამ უკანასკნელს დროს უწინდელის ხონთქარის მუარადის მომხრენი ძალიან ბეჯითობას იჩენენ და ცდილობენ მის ტანტზედ აყვანას ხელანდა. ხმა დაჭყარეს ხალხში, რომ ესხანდელი ხონთქარი დროებით არის. ეგ

იმდრომდე დაყენეს ხონთქარის მოადგილეთა, ვიდრე უწინდელი ხონთქარი მუარადი სხეულებიდან განთავისუფლებოდა. რადგანაც ესაა მუარადი სრულად ვარჯად არის, ამიტომაც დროს სახელმწიფო ტანტი ისეკ ამას ხაჭანდესო. ამბობენ, რომ მუარადის ტანტზედ აყვანის სურვილმა იქნის გაიდგა დახალ ხალხშიაცო.

ვეტერერეტიდან მიწერილ წიგნში, რომელიც დაბეჭდილია კენის გაზეთში „Wiener Abendpost“-ში, ხსწერია, რომ რუსეთს შემდეგ ზირობებზედ ჰსურს რუსეთის მოაჩივრება: რუსეთმა აზიაში ბათიმის ნავსადგურში უნდა დაჭიმოს, სომეთი (არმენია) რუსეთს სულში უნდა ეხურასო იმ დრომდე, ვიდრე რუსეთი ამ ომების ხარჯს უზღამოს რუსეთს; ევროპაში რუსეთს არაფრის დახურება არა ჰსურს, სოლო ყველგან განთავისუფლებულ სლავიანთა ქვეყნებში უნდა ქრისტიანული მარტობა დაიდგინოს, ქრისტიანთაგანი მთავარი გინმე მიეჩინოსო მმართველად და ყველა ეს ქვეყნები ევროპაში თვის მოვრეკლობას ქვეშ უნდა მიიღოსო.

ავსტრია და ვენერია. კენის რუსეთს მომხრე გაზეთები ძალიან ემდურებინან ინგლისის საჯარო საქმეთა მინისტრის დერბის, რომ ამას წინად რუსეთს სასაზღვრელოდ ან წარმოჭსტქვა სიტყვა და მით იმედი დაუკარგა ინგლისზედ ყველას ვინც კი მომხრე იყო რუსეთისა. კენის გაზეთი „Neue Freie Presse“ ამბობს რომ ინგლისის მინისტრი მავზე უარესის სულდალობით ეჭვანს იტყვოდა აღმოსავლეთის საქმისა და ინგლისის პოლიტიკის თაობაზედა. გაზეთი „Morgen Post“ ამბობს, რომ პარიეტემული ღონდ-დერბიო სწორედ ჩვენი ანდრასში განდა. დერბის სიტყვა ძალიან ჰგავს ანდრასის უფრულს და გაუბედავს პოლიტიკასო. ერთი გაზეთი ვიდრე ამბობს, რომ ამას იქით რუსეთს სრულად იმედი უნდა გადიწევიტოს ინგლისზედა, როგორც გადაწევიტილი აქვს ავსტრიასზედა. გაზეთი „Fremdenblatt“-ი კი ამბობს შემდეგს: „ჩვენ თავის დღეში სხვას არს მოკლადით ინგლისისაგან, ჩვენ ვარჯად ვიცოდით, რომ ინგლისის პოლიტიკა მარტო თავის საკუთარის საზღვრების დაცვას და განვითარებას ეცდებოდა. ამის გამო ჩვენ სინარულით ვხედვით ესაა, რომ აღმოსავლეთის საქმის დაწყების დღიდანვე ჩვენი მთავრობა ერთს უფრულს ან შემდგარს ინგლისის მთავრობის განხრახვის

თარბანედ. ჩვენ ვცხადებთ იმისთანა დროში, როცა ყოველი ჩვენგანი მარტო თავისთვის ჭიკჭიკებს და სკუთანს საჩუქებლად დაეძებს. ინგლისის მინისტრები ხის ძაღვს ჭიკჭიკებენ ამისთანა წესსა და ეცდნენ ბრუნვის ნიშანია. დიქსონის სიტუაციაში ჩვენ ვეკლავებდეთ მუტად ის მოგვიწონა, რომ ავსტრია რუსთა წინააღმდეგეფისადაც არ წინდგამდა, თუნდა თვით ინგლისიც ამისთვის მხარის მიცემას დაჰპირებოდა. რაც გამოკრძალოთ მუტად ბეირად დაგიფიქრდა, მაგრამ მაგ გამოცდილებამ ნაყოფი ვი მოგვიტანა. ამ დღიდან ჩვენ აღარ ვგსურს ჩვენის სულით ღვედფიდან წაბლი გამოვიდეთ სხვისთვის.“

ღიწს საცნობია, რომ ამ ბოლოს დროს ავსტრი-გერმანიის საგარეო საქმეთა მინისტრმა ანდრეშიმ, ამბობენ, წარმოსთქვათ თვისი აზრი აღმოსავლეთის საქმის თარბანედ გაჩვენებით და გადაწყვეტილად. მას უთქვამს ვითომც, რომ სელშეკრულების წყრილებთან ერთად სხვა საგანიც არის, სასულდობრ, ძაღ-ღონე, რომელსაც ეკუთვნის უანსანელი სიტუაცია და თვით სელშეკრულების წყრილის აღსრულებაც იმდენად შესაძლებელია, რამდენადაც დაბეჭდულია ძაღ-ღონეზედაც. სამთა იმპერატორთა (რუსეთისა, ავსტრიისა და გერმანიისა) ზავის შესახებ ანდრეშის უთქვამს შემდეგი: «ჩვენი სახელმწიფოს სრულიად სულგახსნილი და თავისუფალია და თავის ბედს როგორც უნდა ისე აწარმოებს; არც ერთს სახელმწიფოს ევროპისას არ ძალუძს ისე მტკიცედ დაიმედებულ იყოს, რომ მისი სამართლიანი მოთხოვნების აღსრულებულ იქნებინ, როგორც ჩვენი სახელმწიფოა დაიმედებულია.» როცა ანდრეშიმ დაიწყო თუჩვე მესამედგზე წვრილ სახელმწიფოებზედ ლაზარა, ზირ-და-ზირ და აშეარად გამოჭსთქვა, რომ შეუძლებელი საქმეა საქრისტიანო ხ. ღხნი აღმოსავლეთისა ისე ცის ანაბარად დაჩხეს; განა ავსტრი-გერმანიას ვი არა აქვს გულის ტკივილი მათის კეთილ-დღეობისათვის; განა ჩვენი ინტერესები იმას მოითხოვს, რომ აღმოსავლეთი ზურგი მივცეთ და ამით იმაგ მდგომარეობაში დავაჩინოთ, როგორც ამდღე იყოფა. ანდრეშის ზირ-და-ზირ გამოუცხადებია, მე სინიღისი ნებას არ მაძლევეს თავი გამოვიდო, რომ აღმოსავლეთი ისე იმ აღმოსავლეთად დაჩხეს, როგორადაც აქამდღე იყოფა; ჩვენი სახელმწიფოს ძაღ ღონეს ვერ გამოვიტყებო იმისთანა საქმისათვის,

რომლის სიმართლე და აღსრულება არა ჭსწამს არც ერთს სახელმწიფო გაცნს ევროპაში და თვით აღმოსავლეთშიაცა.

თუ ეს ყოველივე მართალია და არ არის მოგონილი გასეთებისაგან, ცხადია, რომ აღმოსავლეთის დიდი იმედი აღარ უნდა ჭქანდეს ავსტრიისა. ავსტრიას, რასაკვირველია, კარგი ლუკმის მოლოდინი ექმნება თუ რომ საქმე აღმოსავლეთის გაწეწებულ მიდგა. თუნდაც აღმოსავლეთის სულღას ამოსადმდე არ მივადეს საქმე, და ჩვენი ფიქრით უჭკულის ესეც მისდება, მაინც ავსტრია გლანტს გამოჭსდებს რომელსამე აღმოსავლეთის კუთვნილებას. ამბობენ, ავსტრია მუშტრის თვალთ უყურებს ბოსნიას და იმის სულში ჩავდება უნდა. მაგრამ ჩვეების გასეთები ამბობენ, რომ ბოსნიელებმა გამოაცხადეს, ჩვენ ამდგენი სისხლი დავგარეთო და გვინდათ თავისუფლად ყოფნა. ჩვენ თუ რამ გვინდა ისევე ჩვენს თვის-ტომ სურბიასთან შეერთება გვინდა. ყოველი ჩვენი თანამემამულე, რომელსაც ეს არ ჭსწადიან და სხვას რანმეს ჭთეჭობს, ჩვენ გამოგვიცხადებია ქვეყნის მემობუად და მოღაღატათა. ჩვენ ფიცი დავგიდგათ იარაღით სულში წინააღმდეგეთო ყოველს იმას, ვინც ვი მოინდობებს ჩვენი თავისუფლების და სიმართლის ჩამორთმევასა. რომელიც არა ჭსწემს ზატოვს ჩვენს თავისუფლებას და სიმართლეს, იმან თუნდა დღეში ას ჭერ ილოცოს ქრისტიანულად, თუ მჭმადის წესით, — მაინც ჩვენი სისხლის მსმელი იქმნება.

მუშა ხალხის მოძრაობა დასავლეთ ევროპაში
 ღ
მის ბაგო უძირი ჩვენ ხალხზედ.

უსაზოგადო სენის წინ დასწრება ან მოსაზრება შეუძლებელია, თუ არ ვილაპარაკებთ მასზე გულ-ახილით.
 ჯ. სტ. მილოი.

I.
 საზოგადო სენი, რომელზედაც მე მინდა აქ ვილაპარაკო—საშინელი რამ სენია. ეს სენი მოედვა მთელ ევროპას; ათასობით და ასი ათასობით ისტუმრებს უბრალო ხალხს უდროოდ სამარისაკენ; სულთამსუთავით უჭერს გისეში თავის კლანტებს ბოვშს, მოზდილს, მოსურს, ქაღას და ვასას და უძირებს სიცოცხლეს; გიგა-

ლაკით დასტრიალებს მათ შორის და ატიალებს ნიადაგს ცხოველის ადამიანისას. ავისა და გარყვნილების სსუელებით, ჭკამს, სწოწის და ალზობს მათს ცრცხალ გვამებს, უკარგავს ადამიანს სსსეს და ადამიანს ხდის პირტუეკათ. ამ სენს სასკლათ ჭქია—ზროლეუტარიობა. ზროლეუტარი ნიშნავს უადგილ-მამულა, უქონა მუშას, ანუ როგორც ჩვენში იტყვიან, ბოგანას. ბოგანა კაცს, ზროლეუტარის, გატნისმული ჭქეს თვისი მარჯვენა გასასყიდად: მას შიშილი იძულებულ ჭქოფს მიიღოს ყოველნიანად დატვირთული ზირობა, ოღანდ შიშილით არ მკვედეთ.

ეს სენი ასალი რამ არ არის. რომის ისტორიის ფურცელი ცხადად გვისტავს ამ სენის სურათს თითქმის იმ ნაირადვე გვიანტავს, როგორადც ასლანდელ მუშასდისის მდგომარეობას გვამცნებენ კსლანდელი მცენიერთა ნაწიანი. თავათ სიტყვა: ზროლეუტარიობა (Proletarias) ლათინურია, ასე რომ რომი ჭქმმანიტად იწოდების მის აკენათ და ბუდეთ. აქ იწოფა მის ზარკვლათ ბუტ-ბუტი, რომელიც ბოღას გადაიტა ლომის ღრიალათ; დღე და ღამ იბრძოდა თავის კაცობრიულ უფლებებისათვის და დაიცვა კიდევ, მაგრამ მანც უმიწა-წყლათ დარბა. ყოველნიანი სამოქალაქო უფლებები მოპოვას და ამ მხრით შეუსწორდა მალაღ საზოგადოებას, მაგრამ მანც დრიალებდა: Panis et circences: ზური და ცარკაო (გასართობი რამე). ამას გამოიკივას დროც უნდა და მასალებიც. მე კსლან არც ერთი მჭქეს და არც მეორე შემიდევ როდისმე, შეიძლება მკვასაც მოკვადო სელი, თუ დაკინსეთ საჭარათ მე და „იგურიის“ მსხელებმა. მანამდის საკმარად ვრაცს გაკვრით გადავკვლო თვალი მის წყაროს და გზას, რომლითაც ეს თავდაპირველ ზაწია დღეე თან-და-თან გადადებული და გაზვიადებული ჩართვის კსლანდელ ზროლეუტარიობის მორქვას.

ვინ იცის, რომის ზროლეუტარიობას არ დასცადდა, თუ არ ჭქონდა იმდენი ძალა, რომ ბოლად მიესწივას თავისთა განწინასულ საგნამდე, ე. ი. კოვინას საკუთრებაც; — ეს კი აშკარაა, რომ ზროლეუტარიობის საქმე არ გადაწვეტილას მამინ. იმ დროს მოაწვა კვლურის ხაღისის ურდო რომის სამოფლობელს და შელევს მისი კარება; მისრის-მოსრისა იჭურობა და დაადგინას ასალი წყობილება და კანახები. ყველაფერი დამყარდა ძალაზე. გამარჯვებულები შეიქმნენ ბატონებათ და უფროსებათ; დამარცხებულნი მათ შინაგმათ და ქვეშევრდამათ. შეჭსწყდა ალებ-მიცემობა, სეღას-

ნობს და სარწწობას: აირ-დაირია მეუდრო და მშვიდი განწყობილება; დაიბნო დიდა ქალაქები. და აირივას მათთან განუშორებელი ზროლეუტარიობაც. ზროლეუტარიობის დედა დიდი ქალაქებია, თავის სეღასნობით და წარმოებით; მსეტურ სასიათს ესეები ვერ იშენებენ. ზროლეუტარიობამ თავისი ტვირთი გადასცა სოფლის—გლეხ-კაცობას. ამ უკანასკნელს დაჩნას სასარგებლოდ ადგილ-მამული, მაგრამ ვაი მისთანას დაჩნენას! ღალა და ბეგარა ჭკამს წვევტილებდა. ამას დაემატა კიდევ ის, რომ ყოველნიანი სამოქალაქო უფლებანი, რომელიც ზროლეუტარიობას მოპოვებული ქონდა—გლეხ-კაცობას ჩამოერთო, ასე რომ სეღამკრეთ შექქმის მოსაპოვებლად. მაგრამ იმისთვის ვის ჭქონდა დრო საშუაღ საუგურების დასაწყისში? გლეხ-კაცების სუსტ მძის ვინ გაიგონებდა იმ გაცნობებულ და მსეტურ დროთა ტრიალში? მამინ სეღს სსვაზკედ იყო მიჭვეული ყურადღება.

გამარჯვებულმა ხაღმას დაჭზადა თავის გემიდგანართის მხრთ მთავარნი თავისას ამალით, კასალებით, პანდებით; და მეორეს მხრით მალაღი წოდების სამღვდლოკა—მოთავუ ზანთ. შეიქნას ბრძოლა და ქიშინი მუღმი და შეუსწინარებელი ერთის მხრით ეკვდესიებს და სასულმწიფო შუა, ესე იგი, მღვდელსა და მტველ შუა, ბატონობასზე და მეორეს მხრით მთავრებსა და რანდებს შუა, ბოელი საშუალო ისტორიის აზრი ამ ბრძოლაზე და ქიშხეა დამყარებული. ეს აზრი ნამდვილად გამოხატულია ამ სიტყვებით: Homo homines lupus est: ვანი კაცისათვის მგლათ გადაიტაო. რა ადგილი უჭარამ ტრავკდისში გლეხ-კაცობას? მთიელ საცოდავი დაარასნატრელი ეს იყო მსხვერპლი ყოველის ავალ-მავლისა და დავი-დაარბისა. ერთი რანდი დაეცემა მეორეს. ეს შეიკვტება თავის კომეში. მაგრამ ამითი არ თავდება საქმე. პირველი ამოჭსწყვეტს, გადაჭსწყავს მის გლეხ-კაცებს; გაუახრებს ყანებს, და დაბრუნდება სასლში გულშეკრებული. გლეხ-კაცობას მამინ იმისთანას მნიშვნელობას ჭქონდა, როგორც რამე საქონელსა გლეხ-კაცის ოჯახში, არც მეტი არც ნაკლები. მას ჭყავდა თასი ბატონი, რომელიც როდისაც იხებებდა, მამინ ამოართმეკვდა სეღს. ამისთვის საჭირო იყო, რომ სტოდნოდა რომელიმე ერთი მთავარი ნამდვილ ბატონად და მსახურებოდა მას. ერთი რომ უფრო ადვილად ემსახურება ერთ ბატონს, ვინემ ასს; და მეორე, თუ გაჭინდა, ამ ერთის მოშორე-

ბა თავიდან უფრო ადვილია, ვინმე ასისა. ამ მხრით, რასაკვირველია, ტუჩიდან ან ჩაუკლია რამდენიმე საუკუნეების წიქს-გლეჯის. ბოლოს როცა იქნებოდა ხომ უნდა გაემარჯვინა ამ ასში ერთსა რომელსაღე. ეს ერთი ზნე იყო.

ზნის მედიდურებამ და თავს სხუეულმა სიამაყემ ვეკლას მთაბერს თავი. სუფიერი მამა, წოდებული ქრისტეს მოადგილედ ამ ქვეყნიერებაზე, სმარობდა სრულიად შეუფერებელ დონეს თავის ღირსების დასაცვლად მან ააყროლა მთელი ევროპა დამწვარის გაცის სმარცის სუნიითა და ათასათ სსვა აგვანურის მოქმედებითა, რომელიც არ ღირს მოსახსენებლად. მან გადააფინა ბაჟე მთელ ევროპას, სასულდობრ—ეზუიტობა და მკვიდრად ჩაჭვიდა გრძელი ბრწყალეები თავის მდიდარ მსხვერპლს. ამ ბაჟეს ვერ ესებოდა რანდების და გაროლების ბასრი, რადგან სულ სსვანაიჩი ძაფებით იყო ხაჟირა. წნეობით ძაღს ნაჯანით ვერ გაჭკაფავ; მან უნდა თვისი საფერი იარაღი, და აჭა გამოხნდენ აზრის გმირები; ამით მიჭყეს სელი ზნის ძლიერების დამხობას; იგინი არ შეუშინდენ იმ ცრესლის ქუჩას, რომელიც უნდა დამწვარიყვნენ. ეკლის გვირგვინი მწვანია, მაგრამ უოკელთვის მიმზიდველია გმირთა-გატათვის. ამ სავანს ჭქონდა, აჭეს და ექმნება გიდეტ მისთანა მნიშვნელობა, რომ ასე ადვილად ვერ შეუკვავა გაცობრობას. შეიძლება ეს გვირგვინი დახსენდეს, ანუ გამშენიერდეს, სსვა სახე მიიღოს, მაგრამ თავის წარმტყვევებს ძაღს არ დაჭკარავს, სანამ ისტორია არსებობს. ეკლით მოსიღნი გმირები: ჯორდანო, სავანაროლლა, ვიკლაფი, გუსი უმოწყალოდ ჭსწვიდენ და ჭბლქედენ ზნის ბაჟეს. ბოლოს ლიუტურმა დასცა მესი ზნის და შემუსრა ეს საშინელი ვეშაბი. რაც ვერ შესალო ნაჯანის ძაღს, ის გაიტანა წნეობითმა.

მანინც კიდეუ საგმოდ დარჩა გლეხ-გაცის კისერსედე ტვირთი. აუარბული რანდები, წვრილი და სხვილი მებატონეები სვაგვიით დარჩნადენ კიდის-ვიდედე. მკილის (მუშტის) უფლება ძრეულ გავრცელებული იყო მანინც კიდეუ. რანდები მტაცებლობდენ და თირალობდენ, ხსუბობდენ და იკლებდენ გლეხებსაც და სხვებსაც. გაროლები თავდაპირველად ძრეულ სუსტნი იყვნენ, მაგრამ ბოლოს და ბოლოს გამძლავდენ და ჩაღაგბეს თვით-რჯული აზნაურები და თავადები. თითქმის იმავე დროს ილაჟ გაწვეტილმა და გაქელილმა გლეხ-გაცობამ იწყო შმაშური. შკეიცარიაში მან აიღო თვისი თარ-სმადი თავისუფლებისათვის და გარკვა მტაცვლი მუეფლეები თავისის ქვეყნიდან. თლანდრიაში დიდი ხანია იბრძოდენ და იდეგნებოდენ რანდთაგან. გემანიაში ლიუტურის დროს იგრილა გლეხ-გაცების რმეზმა და მინატგროვმოამტვრია მებატონეების სასლ-გარი და კოშკები. ამ სახით დანეუელმა და დავარდნილმა ადამიანმა წამოჭყო თავი

ვი გაცობროულის უფლებათათვის, რომელიც მათთვის საჭირო იყო, რომორც ესლა შროლეთარობასათვის—სასლ-გარი მიწა-მამული, ანუ სსვა რამე საკუთრება საჭირო.

(შედეგი იქნება.)

9 თებერვალი 77 წ.
ციურიხი.

პროპინციის მეთვალყურის

შენიშვნები

წერილები მეგობართან

(ეუძღვნი ჩემს მეგობარს ვ—ს)

III.

ჩემ გულ-ანხლს მეითხველს გაუკვირდება, რომორც წინა წერილშიაც მოვისსენეთ, და ტუჩის აბსუკვიით იტყვის: „სათაური რა აქვს და რაზედ ლაპარაკობს; ის რომ მეგობრის წერის გადაუბროს, ჩვენის სიამოვნებისა რა ბრალია!“ ვიცი ამის იტყვიით. რა ვენა, ნათქვამი: ხმა ღვთისა და ხმა ერისა; აღარ მოვიყვან მეგობრის წერილს, თქვენ შემოგწირავთ, მეითხველო, და შენ, ჩემო მეგობარო, ვიცი არ გაწვინება; შენთვის ისიც დიდი რამ არის, რომ წერილით იმოქმდე! ჩემო მეგობარო, მამ დავიწყოთ: დიდი ხანია მინდოდა ამ ჩემის უდაზნო ქართლის აღწერა; მსურდა გამეცნო თქვენთვის ხალხის ცხოვრება. აქ უნდა იცოდეთ, ხალხი მინიან ცოტას, ძაღიჩ, უფრო დათუბი, ტურები, მეღები და მეღები, მეღებს ხომ ვერ აუტყვას კაცი თქს. ჭკარი, სილყვიით, მთელი ბუნება, ამ ჩვენს უდაზნოში მშკენიერია. „უგელაორით შეგობილი ყოფილა, მამ რაღად ეპასის უდაზნოა?“—პირველი წერილი წაიკითხეთ? ვერ ეს მითხარით. მაგრამ ეს რა საჭიროა,—იმიტომ ვეპასი, რომ ხალხი ცოტას.

დიად, ბუნება უმშენიერების ამ უდაზნოში; გარკვემომარტყმულია უდაზნო მადლის მთებით, რომელიც პირ-მქმედ დაჭბლეკრინ მცხოვრებლებს, თითქოს უნდათო გადმოჭტორდენ და გაანადგურანო. შიგა და შიგ გველივით გასლანნიღან სერები, აბიბინებულნი სუნელგანის ყვავილებით; მთებს შორის გაწოლიღან მინდვრები, გაღანულნი უდაზნოელისაგან; სისხლის ნაკადლით ირწყვიან ეს მინდვრები, თუმცა მდინარეები მოხრისილეუნ, უხვად მთარბევიებენ წყალს შემოგოს, რომორც საკმელი. ჭსეღავთ უდაზნოელი ჭსდღას ერთი იქ, ერთი აქ,

სქაჩებული მუშაობს; შუბლიდგან ჩამოჭდის წურ-
წურით ოფლი; ოფლის ნაძით ესაზება ჭურჭლიანი
ლოყა: ეს დასაჭრევიც კი თავის დადს ასვამს. ჭურ-
ღავთ იქ მეორე ჭურჭლას ხნულს „სისხლის ნაკადუ-
ლით.“—რა ბუნებაა და! თუ კაცია დაიწუნებს ვინმე.
ახა, ერთი მიხეანეთ ქვეყანა „ცათა შინა და ქვეყანასა
ზედა“, რომ კაცი სისხლის ნაკადლით ჭურჭლადეს; ცე-
ცხლის ზურს ჭურჭლადეს; კვლის ტანსამოსი ეცვას; კვლის
გზაზედ დადიოდეს და ბუნება კი გასაკვირველად მდი-
დაჩი ჭქონდეს? ჩემო ბატონო მკითხველო, არსად შეგ-
სკედრია, რომ დაგცნება, ოფელში იწურები, ისინი
თითქმის; ტანში კვლებივით რაღაც გივლის და ეს ყველა
გესამუშებს. ჭმ, ჩვენ უდაბნოში ნეტა შემოგასუდა და მ-
შინ უყურე, რომ კვლების მაგივრად სადგისებმა გავი-
როს... დაიღ, ჭურჭლას. კიდევ ატრ მეორე დაღურულა, კვლის
იძროს „ტოფლებით“ მართულ ფეხიდან და თან მზეს
უღებრის, რატომ ჩემსა დაღ-კაცმა დაიგვიანა, ჯერ ი
მოაქვს, მზემ რომ ასრე გადის.რაო. ჭურღავთ მოდის
ლობიოს ქოთნით გლეხი-დაღ-კაცი დახეთქილის ფეხე-
ბით, კახის უკანა კაღთა წელში გაურჭკია, მჭად-ზურს
იღლიაში ამოუხრია; უკან მოსდრეს ჩხვილით ზერანგის
ამარა ბიჭა—შვილი, მუცელ-გადმოგდებული. გავსე შეგ-
ლეჯილი, თავ-შიშველს აბურძღნული, სავსე ზაწინტელა
ცხოველებითა ...

მამული ამ ჩვენი უდაბნოში ყოველგან ერთ-ნაირად
მომცემი არ არის. ზოგან უფრო ძრეულ მოდის ზური,
მაგ. შუა უდაბნოში; რაღა მოგასხენო, ზური მოდის,
რომ მტრისაც კი გაუგვრდებს. ეს ნაწილი უდაბნოსა
სარწავი გასლავსთ; ზემო და ქვემო მხარეს უფრო ქერი
და თივა მოდის, მაგრამ არც ზური და სიმინდი მოდის
ნაკლებად. რას იტყვის კაცის ენა და პირი, რომ უდაბ-
ნოელს არ მოჭყვანდეს. ყველა ნაირი მიწის მოსავალი
ზოგი ცოტა, ზოგი ბევრი უთუოდ აქვს ჩვენებურ
გლეხსა. იფიქრებს კაცი: სხვა რაღა უნდა, სრული სახ-
ლის ჰატრანი, სრული მურხე ყოფილს ჩვენი გლეხიო;
უნებებლად, რიგინად ცხოვრებს სასლბასს, გუჭს და
სულს დაკმაყოფილებს. მაგრამ ახლო ნახეთ, ჩანქერ-
დით, თვლები ჩანცრეთ, რამდენი ჯურჯრუტანს აქვს
გლეხის ჯიბეს. ისრე მალე გამოიფხიკება ხოლმე, რომ
თითონაც ვერ გაიკებს, ვინემ ხანა არ ამოუშრება.

შეიტანს გლეხმა მოსავალი, დააბინავა; თუ რიგინი
მოსავალიც მოუვიდა, იცით რა ნაირ სტებება იმისი გუ-
ლი და სული?—„დაღ-კაცო, ეტყვის ცოლს, ღვთის
მადლით ცოტა სული მოვიდგით წელს. ი მამა რხერ
ურბებს ნუ ამაცლევინებ გოგონასებს, ჰატრათ თვლით
დავინახოთ რამე. ერთი უღელი ზაქი ეგებ ვიყიდო და
სამეძრისათ თუ ერთი სამიოდ დღისაც წაქეშებოთ ნახნავი,
გავკეთდი კაცი! ემა გოგონს ვაღსაც მოვიშორებ, მიუგ-
დებ ვინმეს.“—სედავს, მიდის კვერთხით მღვდელი თა-
ვის განუშორებელის ჩრდილით—დაიკვნიო, რომელსაც
ტომარა და ჩანასი ჭკილია მხარსედ: „ჩინიკო, შვილო,
ახა პირველი მოკვლეობა გავწევს, რომ შენი მამა-მომდგა-
რი გაისტუმრო პარნათლად“. მღვდელი და თან და თან
დაიკვანიც წაუხინხსლეს, ორ კოდს ფეხს დააჭკეს.
გლეხი შესთხოვს: შენს მადლს ნუ იხებებთ მაგას, კოდს
დამკერდი და სხვაფრივ მიმსახურე. თავება საქმე კოდ-
ნასკვარზე. „ერთი ორი ჩანასი დამიკვლ, შენი შვილების
სადღეგრძელოთ.“—რათა შვილო, ჩემო სულიერო შვი-
ლო, სხლი არ გამინათლავს, წირვა-ლოცვა დამიკვლია,
დროზედ არ ამისრულებია, რაც გითხრანია?“, რა მამა-
შვილობაა, მკითხველო, მერე ისიც სულიერი! რა სიყვ-
არული უნდა იყოს ამ:თში!?. და ავი არც არის. დმერთმა-
ნი, გლეხს ეტყვის, შვილო, ახა რა გაჭირვება გადგია,
რომ გიჩვენო გზა თავის დახსნის! დმერთმანი, ქადა-
გებით მოსდის ძალა, რომელშიაც სხვა და სხვა სასარ-
გებლო აზრს გამოუთქვამს გლეხს მისის სულის და გუ-
ლის განათლებისთვის! ვერ იზოვნით გლეხს, რომ იცო-
დეს დაჭკმძარიტებით თუ რისთვის მიდის ეკვლეისაში.
გაუგონია სადმე იმას ერთად-ერთიც არის შესანიშნავი
სიტყვა თავისის მაცხოვრისა?! განა გაუგონია როდისმე
და ვისგანმე ეკვლეისაში სიტყვა თვისის ზნეობის უსვი-
რობაზედ და მის განკარგებაზედ?!...ღვდეულს რომ ჭკი-
თხოთ ყველა ესენი რა საჭირია, რად უნდა, სად უწე-
რია. გარკვენი მხარე კი შეასრულონ სარწმუნოების და
რაც თავი და თავია „იმათ ფეხებზედ ჭკილიათ“. ოღონდ
ამათ ტანულა აკურთხონ, ბეჭი ხელსახოცში ჩასდონ,
სახლი განათლონ და სხვა ამ კვარი წესები შეასრულონ,
სხვას რას დასდევნ. თქვენგან არ მიკვირს, რა სართა
ქნებათ, რომ ქადაგება უთხრან, დაწიგონ, კეთილი
გზა უჩვენონ, იმათ საცოდავ შვილებზედ კეთილი გავ-
ლებს იქონიონ? რა სასყიდელს მიიღებენ? ჩემი ურგები

ქოთანი ქვას და შეჭამანდი მადლსაო, ამბობენ ესენი. ამათეინ სარფია რამდენიც გაუნათლებელი იქნება გლეხი, უფრო მოუკლიან, უფრო გამოხვრენ მის ქონებას.

გაისტუმრა ერთი, მოვა მეორე მგელი, თუ გინდტურა, მამეცი დალაო; მუჭს ან დაკიკლებ, მუჭს. გაუწერა ღმერთი და მოაფხანინა კისერი. რათა, ძმაო, რისთვის ან იკლებ, მოდი ჩვენს კვათხოთ, მკითხველო? გიზახებებს: ჩემი ჩემი და იმიტომო. ხუმრობა ხომ ან არის ამის მამა-პაპას სისხლი დაუთხვია და ისრე შეუძენია, ე. ი. ამავე გლეხს დაუნთხენია და რადგან მთელი გლეხობა უთავბოლო ყოფილა, ერთს მათგანს უსარგებლნია, სელში უგდია და წურბელად გარდაჭრევია. ესეც, ვსტკვათ, მოიშორა, ჩამოუკლის მსუნაგი ვაჭარი და ძვალ-ტყავსედ გაიყანს. ესრედ დაფუტავს წლის მოსავლს და გავა საწყალი გლეხი თსლეგედ და მჭადზედ.

წელს ძრეულ კარგი მოსავალი მოვიდა; რამ იტყვიან ზღვათ გასკდაო, სწორედ ეს არის. უკანასკნელმა გლეხმა-კაცმა, რომელმაც ფულის დამლა ან იცოდა, წელს გაიცნო და ნახა. სული მოადგმევინა თითქოს. გამოვიდნენ ვაჭრები სოფლად, მოხვეტეს ტელაზიდგან მოკიდებული ხორბლადინ და სულ გამოხიწეს სოფელი; მანათიანში რა მანეთს აძლევდნენ. გვიკვირდა ამ გვარი სიუსკე ვაჭრებისა; მაგრამ, ნუ ბრძანებთ, მომეტებულ ნაწილად უალბ ფულს აზარებდნენ ამ სცოდნეებს. ამ დასაქცევ ვაჭრებს, ამ დაუნდობელ სვკებს (როგორც გინდათ სახელი დასწკით მაინც და მაინც მაგას სრულს სულის სიქარწყელს ვერ გამოხატავთ) ნეტა მცოდინა; თუ რა უდევსთ გულის ალაგას, ქვა თუ უნაგ გადაჭრული ხორცი; გაფხვრავს ვინმე მანიცა, იქნებ გამოდნენ რამე!.. დიაღ, საცოდნეებს შეაზარეს უალბი ფული და წრეკანდელი გულის ხალისი, სიამოვნება, რომელნიც ათს წელიწადში ძლივს ერთხელ გლეხს სტუმრად ეწვევიან სეირანის მოსავლის გამო, ჩაუფუტეს, მოუკლეს შიგ ბუდეში. — „გლეხი-კაცი წელს ფულაინია“, იძახიან ეს ბატონები,

და ასე სიძვარეა გი უველაფრისაო. გულ-შემტყვივანო თქვენის ცოდ-შეკლისათვის! რატომ თქვენ ანასფურს უიფებთ? აბაზიანში რად იღებთ მანეთს მაგკითხ-მოღვაწეთაგან? ვაი, რა უხეირბები ხართ! მეტისმეტ სინაბებს ნუ მისდევთ, ბატონებო! თქვენს მარხუნელს სინათლე ან გამოელოოს და ეშვით ქენკნა ან თაგიწოთ: ახლა თქვენი რიგიაო.

საკვირველი განსხვავებაა, ჩემო მეგობარო, უდაბნოს ბუნებასა და მცხოვრებთ შორის, ანა? — ერთის მხრივ გაფუფუნებული, ფრთებ შესხმული, დასატული, კეფხვის ტყავსავით აჭრელებული ბუნება; მეორეთი, უფერული, დანაცრებული მდგომარეობა ხალისისა. ბუნების დადი სანახაობა. ამაყად გადმოეუჭრებული შე აღზიდუთი მთის წვერები თეთრის სავანით მახიდნი, ჭბადაკენ რადაც გამოუთქმულ გრძნობას, რადაც გამბედაობას, სიმხრეს, სიმამაცეს გრძნობს კაცი თავის გულში, მაგრამ დანახვა ჩვენის გლეხისა იმ დროს, როცა ეს გრძნობები გებადება, გშლის საათის მავთულსავით. ამ ძლიერ ბუნებას, რომ არა რამე გავლენა ანა აქვს? ერთხელ ჩაუჩქნია საფლავში და რომ ვეღარ წამოეწვიას. ძლიან ძლიერი, ძლიან მაგარი ფოლადის ჩაქუჩი თუ ან მოხვდა თავის უღასათო ცხოვრებისა, მინამ ანა იქნება რა. — ექ, მასლას, ჩემო მეგობარო, მოდი ერთი ვიგალობოთ „შაფრულის ვილაზზედ“ თანხმად ზოეტისა; იქნება სიმღერით ვიმოქმედოთ გონებით მძინარა ქართველზედ. ღმერთმანი, მეგობარო, კარგი წამალი მოვიგონე, აი! სიმღერა უყვარს ჩვენ ქართველს; ვუძღვროთ, ვუძღვროთ:

ერთიო გლეხის სვე უბედური!
 მას ხელთ უზერია ღვინო და ზური....
 იმის ოფლითა ქვეყნა იწვევას,
 მის შრომით ვეღნი იმოსებინა;
 რომ ის ან იყოს ქვეყანამ იცის
 უქმნი შიმშილით ამოსწყდებინა...“

წაკოლა—ც.

ჩვენ მოგვიყვალა ამის ქვემოლ დაბეჭდილი წერი-
ლი უფ. ყორღანოვისა, შერდევის წინასიტყვაობით:

უფ. რედქტორო! თქვენს პატრი-სტოვულს „ივერიის“
ურჩნაღას მე 37 №-ში წავიკითხე „ივერიის“ კორექს-
ზონდენტები, სადაც სხვათაშორის ჩემსედაც ეწერა მკა-
ვალი სიტყუე, ამისათვის ჩემის სიმართლის აღსადგენათ
უძიარნაღასათა გთხოვთ ამასთანავე გამოგზავნილი ჩემი
პასუხიაც დაბეჭდეთ თქვენს ურჩნაღაში „ივერიისში“ და
მით გამაყოფილი მეოთ.

უშალო „მუროს“ ავტორო!

ერთი მითხარი ჩემო მართლადაც მუროვ, რამ მო-
გაგონა იმისთანა სიტყუე, რომელიც დაგიწერია შენ ჩემ-
სედა „ივერიის“ ურჩნაღას მე 37 №-ში.

როდესაც აჭარელები დაეცნენ ს. უდას მცხოვრებთ,
მაშინ როდის იყო იქ მილიცია იმათ დასაცველად დაუ-
ნებული? ან უახსნები როდის მოეშველენ, ან დედაგან-
ბი და ბავშვები ეკვლეისას როდის შეესიზნენ, ან მილი-
ციონერები ჭერებში როდის დაიმაღლენ, საცა გეტყვი
ვერ დაიმაღლებიან, ან მე ორმომი როდის ჩვევარდი, ან
იქიდეგან თოვით როდის ამომიყვანეს, ან ვინ ამომიყვან-
და, როდესაც მთელ სოფელში მილიციონერების გარდა
ერთი კაცი არ დარჩა შ.ნ, სულ სკვებში და ბაღებში გა-
ცვივდნენ ცოლ-შვილით და ყველა ოსრათ დაჭყდნენ? მაშ
საიღამ მოიგონე, უფალო, ამოდენა სიტყუე? შენ რო-
გორც გეტყობა სიყმაწვილითვე ყოფილხარ შეზუული
მაგ სიტყუეს და კვამში ისრე გაგვადომია, რომ სას-
რდოთ გაჩნდაქვეყნა, თორემ რატომ როგორც იყო იმას
არა სწერ.

როდესაც აჭარელები დაეცნენ ს. უდას მცხოვრებთ
ეს სომ ყველამ იცის, რომ მე ჩემის თანაშემწით და
თორმეტის მილიციონერთი შემთხვევით შევესწარით იქა,
და თუიცა მართალია ხმაღ და ხმაღაც არ გადავრეულ-
ვართ, რადგანაც ეს დიდი სისუფელე იქმნებოდა ჩემის
მხრით შიკ-და-შიკ შეკრბადი სამას კაცს თორმეტის კა-
ცით, მაგრამ კი არც დაკალუღვარ. ამას დანატვიტებენ
როგორათაც უდალები აგრეთვე იქაურთ მოლდა, რომე-
ლიც აჭარელებს დაეჭირათ და მკლას ატანდნენ რათა
მღვდლისა და მდიდარი კაცების სასლებზედ მისძღოლა-
და. თუ ჩვენც დავიძალეთ, ვილა დაუდგა იმათ წინ და

რატომ არ აიკლეს მთელი სოფელი? ეს სომ ცხადია,
რომ იმათ ოთხი თუ ექვსი ხარის მეტი არა წაუსხავთ
რა, მაშ ვინ იყო მიზეზი, რომ ასე ცოტა დაავლს დას-
წერდნენ? დაწმუნებული ბრძანდებოდეთ თქვენს ცრუ
შენტელობას არ დაუფრთხია ისინი.

თუ გნებავთ სწორეთ შეიტყუეთ მე ჩემის მილი-
ციონერებით როგორი საგრებლობა მოუტანე უდალებს,
აი მოგასხენებ: როდესაც აჭარელები ეკვლეისასთან შეგ-
როვილები წამოვიდნენ თოფების სრულით სასლებსიკვენ,
ჩვენ სახლის კედელს ამოფარებულებმა ერთბაშად თოფე-
ბი დავახლეეთ და ეს სრულა ზედი-ზედ ისრეთის სის-
წრაფით ჩამდენჯერმე განუმეორეთ, რომ ისინი შესდ-
გნენ, მოლდასა ჭკითსეს ესენი ვინ არიანო და, როცა
მოლდამ უთხრა რომ მილიცია მოვიდაო, შეშინდნენ და
გაიქცნენ, უთუოთ ბევრნი გვგონეთ თორემ არ გაიქცე-
ვოდნენ, მაგრამ სომ გაეჭიკეთ და სხვა რა გნებავს ჩე-
მო სიტყუის გუდავ? რაიცა შეეცება იმას, რომ ბრძანებ
ვინ განიერ შალვარა და დიდ-მეტიყლა სომეხი და ვინ
ასის თაბანო, ამაზედ მე მოგასხენებ, რომ შენ ჩემი
შთანამაშელობა არა გცოდნია თორემ, რომ გკითხა ვის-
თვისმე უთოოთ გაიგებდი, რომ ყორღანაშვილები არამც
თუ ასის თავად თასის თავათაც ბევრჯერ ყოფილხან, რო-
გორც ჩვენის საქართველოს მეუკების დროს, აგრეთვე ახ-
ლაც და იმათი ვაჟ-კაცობა არსად არა მკანულა. ან რა-
თა გგონია, რომ შალვარას და სარწმუნოებას გაკლენა
ჭქინდეს რამე გულადობაზე, სომეხები განა გულადები
და ვაჟ-კაცები არ არიან? ერთი მიიხედეთ თუ ბრძანა
ბრძანდები, ჩუნი აზიის ბრძოლის ველზედ ჯარის სარ-
დლები ვინ არიან? თორემ მე სომ ჩემდა საუბედუროთ
სარწმუნოების მეტი სომისისა არა გამახნია რა. მე საქარ-
თველას შვილი ვარ, ყველამ იცის ვაჟკაცობაში ჩუნი
წინაპარი არავის ჩამორჩენია, თუ წინ არ ყოფილა, და
ერთი ბრძანე როგორი შალვარები ეცოთ სოფლე იმათა?
ეს მაინც როგორ არ გაგიგონია მეფე ეჩქელეს რომ
მოასხენეს სამი დღეა ერთი მეკდარი კაცი გდია ერთს
ადგილს და ნადირს არ შეუჭამია, მეფემ ათურმე ბრძა-
ნა უთუოთ ყორღანაშვილი იქნებაო და შეშინებიათო.
მართლს ნახეს და ყორღანაშვილი კი გამოდგა. თუ ამებს
არ დამჯერდები, ჩემო მუროვ, და კიდევ ყუფას არ დაიშ-
ლი მე კიდევ სხვა საბუთებიცა მაქვს კანონიერი, რო-

მელნიც ჩემს ვაჟ-კატრას დაგიმტკიცებენ. თუ გინდა მიბძინდი სახლდინს მარხის უზრუნველნი: ში, რომლის ძველ საქმეებში იპოვი თუ რამდენი და ხნ ვინ გავაზრდნილი ავაზაკი გამითოკავს და წარმიდგენას მთავრობაში, რომელსაც მე მდივან-ბეგად ვიყავა, მაგრამ შენ რათ გინდა საბუთები, განა განმხორციელებული სიტყუე სიმართლეს მიეკარება? შენ ისეთი ზედ-გამოჭრილი სახელი მიგითვისებია, რომ იმ ერთი ანდაზისა არ იყოს არა დიხს რომ კაცმა იყინოს რამე, მაშ ესლა დამშთენია შემდეგის ანდაზით გავათავო შენთან ბასი: ერთს საჭარტოელს მონუტს თავადს ერთი ვაჟი თურმე ჭყავდა, რომელმანც შეირთო ცოლათ ევროპიულათ გაზდილი ქალი ევროპიულათვე ჩანძული. ამ ქალს დედამთილიცა ჭყავდა და ძუღიცა ქართულათ გაზდილები, მაგრამ ამთ სრულებით ყურს არ უგდებდა, ის თავისებურათ თამაშათ და თავისუფლათ იქცოდა. ბეკის უშლიდნენ, მაგრამ არავის რას უგონებდა. ერთხელ მონუტებულს მამამთილს შეშხივლეს და სთხოვეს დაუშალეთ და დაარბიეთ თორემ მეტად ცუდათ იქცევაო. ამ მონუტებულმა შესუსათ უთხრა: ჩვენმა მეფეებმა იცოდნენ დედა-კაცი რომ დააშეებდაო ლეჩაქს მონდიდნენ და ჰეჩანგის ამხანაგს გაზდიდნენო და ამით შეარცხვენდნენო, მაგას არც ერთი არა აქვსო და აბა რა ველაზარაკოო.

ასის თავი გაბრიელ უიზლანოვი.

24 გოორგობისთვეს 1877 წ. ასალციხით.

წ ა რ ი ლ ე ბ ი

„ივერიის“ რედაქციას.

პატრივი მჭეს განუცხადო პატრივტემულ „ივერიის“ რედაქციას, რომ მე დიდის სინარულით ვინატრი ვირიცხებოდე წევრათ (ხუთი მანეთი წილის ფულით წელიწადში) იმა საზოგადოების, რომელიც სდგება ჩვენში გიორგი ბ. ერისთავის მეცადინეობით და რომელსაც თვის მიზნათ ექმნება ხელი შეუწყოს ჩვენის ქვეყნის ღარიბ ხალხს და ნამუცნავად ღარიბ თავად-აზნაურებს, რომ ამ უგანსკენებმა თავიანთ შვილებს რიგინის სწავლის და განათლების გზა მიჭს-ცენ დაბალ თუ ძალად სასწავლებლებში.

დმერთმან ხელი მოგვიმართოს!

კასის მასწავლებელი ი. პ. როსტომაშვილი
18 ნოემბერს 1877 წ.

№ 37 თქვენის გასეთისა იყო გამოცხადებული დაწახება საზოგადოების შესწევნელად მოსწავლეების და გასავრცელებლად სწავლის. ვითარცა თანამგრძნობნი ამ საზოგადოების გთხოვთ ჩაკვრიცხოთ ჩვენ ძველად:

პოლკოვნიკი ალექსანდრე ივანესძე მუსხელაშვილი, ანა ბესარიონის ასული მუსხელაშვილისა და ელენე ქრისტეფორეს ასული მუსხელაშვილისა.

— ამასთანავე წერილი მოგვივიდა ქვემოხსენებულთაგან და წვერად ითხოვენ ჩაწერას:

ნინა სოლომონის ასული ანდრონიკაშვილისა, ელენე ლუანასა ანდრონიკაშვილის ასული, დაგით კონსტანტინეს ძე ჩოლაყაშვილი ბაბო კონსტანტინეს ასული ჩოლაყაშვილისა. სოლომონ ასლანოვი.

გ ა ნ ც ხ ა დ ე ბ ა

ტფილისში, ყველა წიგნის მაღაზიებში ისყიდება:

გოგია მხარაშკა, მოთხრობა აკაკი წერეთლისა. ფასა ერთი შაურთი.

ისყიდება ქალაქს, ვართანოვის და გრიქუროვის წიგნის მაღაზიებში და „ივერიის“ რედაქციაში ქუთაისს, ანტონ ლორთქიფანიძის ბიბლიოთეკაში.

გორს, ფარნაოზ ნათიევისას.

ახალციხეს, ალექსეევ-მესხიევისას (მროვო-პოსრენიკო)

ლიმანი თქმულნი **თ. ნ. ბარათშვილისაგან**. ფასი 20 კ.

მეფე ლირი, ტრაგედია შამსჰირისა ფასი 60 კ.